

24
DEATH.

Ta'bara ni Vora koi na iTavo Vakawiti
Valeh'itacakataka, Suva
Institute of Fijian Language and Culture
Government Buildings, Suva, Fiji.

Sefanaia

Taro: Sefanaia

August, 1982

Saumi taro: Inoke Rokoduru62yrs, Nakaila, Rewa. ~~TOLA~~ TOLA TOKA

Ulutaga: Na nona sa qai mai mate edua na tamata: (The death of a man).

- Na nona sa qai mai mate edua na tamata sa na vakau sara yani na kena i tukutuku veiratou na wekana, ena vakau beka ena Ratio. Oqo ira na wekana oqo era na waraki tiko ni se bera ni caka na veibulu. Eso talega na wekana mai na veivanua era gole tiko mai era na kauta tiko yani na nodra kani reguregu vua. Mevaka na ibe, na masi, na magiti mera lai solia veiratou nai taukei ni mate.
- Na cava beka nai balebale ni Reguregu ?
- Na Reguregu oqo nai otioti ni nodra i loloma vei koya na wekadra sa qai mai yali yani oqo. Na gauna talegaoqo eraotu na eratou sa na vakarau toka mai na taukei ni mate. E wase vakarua tiko na mate nai taukei ni mate sai koya na tamana, kenai karua ko ira na wekai tinana mera yaco yani oqo sa qai na vakayacori na veibulu.
- Na cava edau vakayacori taumada ni sa mate edua ?
- Taumada ni sa mate edua eratou na tevuka na nona i davodavo na wekana dina ka voleka sara. Sa na tevu ya sa ra na qai waraka tiko ko ira na yaco mai ena mai reguregu. Ni sa yaco taucoko mai na wekanasa na keli na bulubulu.
- Ena gauna yaco tiko kina na so mate eduan na vanua ena vakarautaki tu baleti ira na yaco mai ?
- Eke sa na vakarautaka oti tu na taukei ni mate na kedra kakana ko ira na yaco mai na so mate.

Cont'd Page 2.

- Eke era na wawa tiko mera yaco taucoko mai na wekana. Ia ko ira na wekana kece era na yaco tiko mai sa na vakarautaki tu na vanua mera mai vakacegu kina. Na gauna vata talega oqori sa na vakarautaki tu na kakana mera na mai kana taucoko kina ko ira na yaco mai ena reguregu vua na tamata sa mate. Na kakana mevaka na bulumakau me moku me mai laukana, oqo eratou sa na qarava nai taukei ni mate. Sa dau kena i vakarau kevaka e mate ena yakavi siga ka na qai bulu ena siga tale kadua, era na yaco mai era na mai lagalaga sere tiko na sere ni lotu me yacova na mataka ni siga kadua. Ko ira na laga sere tiko oqo ka yacova na mataka ena qai vakacabori na tabua veiratou mei vakavinavinaka ni nodratou mai yadrava toka na yago ni mate. Ena gauna kece oqori eratou na waraki tiko kina na wekana ka se bera mai.
- Nai bulubulu ko cei edau kelia ?
- Nai bulubulu edau kelia sara ga na taukei ni mate, ka raotu na colata talega na yago ni mate. Eratou dau vakayautaka talega na bulubulu.
- Ni sa dau yaco na veibulu na cava edau caka ?
- Ni se bera na veibulu edau qiri taumada na lali ni veibulu, ka me kau yani ki valenilotu. Eke sa na qai vakayacori na lotu ni veibulu mai vua na talatala, oqo ekena vakaraitaki tiko me sa i otioti ni nona curuma na vale ni lotu ni nona koro na turaga sa qai vakacegu oqo.
- Ni sa oti na veibulu na cava tale edau vakayacori ?
- Ni sa oti na veibulu kevaka e kaukauwa ko taukei ni mate, ena dau vakayacori edua na kena Burua.

Cont'd Page 3.

- Na kena i Burua oqo edau vakataou sara toka veiratou na taukei ni mate. Oqo edau moku kina edua na bulumakau vata na kena magiti qai radau wase na yaco kina so mate. Eke mera vakayagataka na kakana koya, ia oqo e kakana droka, mera qai wase.
- Na bili ni magiti ena wase beka vakacava ?
- Ni sa dau wase na magiti edau vakalevutoka mada ga veiratou na wekana vakakina nai yau.
- Rawa ni ko vakamacalataka mada nai yau .
- Oqo na ibe, na tabua, na masi nai yau keda kauta yani ena lai reguregu eda na lai wase tale mai. Ni sa dau caka na magiti ena levu ga vua na wekana. Ena sa gauna sa wase kina naiyau ena caka edua na kena ulu, oqo ena caka edua na kana mai veiratou na wekai tinana. Ena vakabibitaki kina nai otioiti ni cakacaka meratou vakayacora veiratou na wekana sa qai mai vakacegu oqo.
- Na cava beka nai balebale ni Ulu ?
- Na Ulu koya e rawa beka ni va na vulo tabua me soli baleta na nona sa mai mate na wekadratou oqo. Ni sa dau caka oti mai na veibulu, eke eso qai dau mai mocemoce toka ena vale ni so mate me yacova na va na siga. Ena ka va ni siga sa qai dau vakayacori kina edua na magiti. Ko ira na mai mocemoce tiko ko iratou na wekai tinana kei iratou na wekai tamana. Enagauna sa caka oti kina lotu ni veibulu sa vakayacori oti talega na veibulu era na lesu tale mai na gole tiko yani ki na veibulu. Ni sa dau suka mai na veibulu keimami dau yadua mai na drauni kau ena neimai lesu tiko ena veibulu. Oqo na drauni uci keimami sa qai dau mai sili kina, kena i vakaraitaki tiko me kua ni dua na ka me yacovi keimami.

- Ni sa oti e bogi va sa qai caka na kena i Durua. Eke tale ga eso edau tabu kina. Mevaka na tabu ena gunu yaqona se tabu ena gunu bia eso edau vakayarataka na pini loaloa mei vakaraitaki ni nona tabu. Na tabu ogo me yacova ~~ska~~ sara na bogi drau. Na bogi drau ogo eratou na dau vakarautaka na wekani mate. Era dau kauta mai dramu karisini, na lobi sulu vata elevu tale na ka era na dau kauta mai. Eke talega eratou sa na qai mai luvata kina na nodratou i sulu na wekani mate me ratou vakatarai ratou tale ena nodratou tabu. Eratou sa na luvata na nodratou i sulu loaloa veiratou na wekai tinana ni sa oti oti na bogi drau ni nona sa mai leqa ~~nanaxkaxkom~~ wekadratou lomani. Ni sa oti ga na bogi drau sa oti sara na cakacaka ni so mate baleta tiko na wekadratou koya.
- Era dau kila beka vakacava na qase eliu na bogi drau kei na bogi va ?
- Eke ko ira na qase eliu era dau vakacoba kau ena veisiga, ka so e vakacoba kau ena veisiga tabu kece sa na vakaraitaki eke se vica na siga sa sivi yani. Ena caka tiko na ka ogo me yacova na bogi drau. Ni sa oti ga na bogi drau sa oti sara ga eke.
- Vakacava beka na kena sa mai leqa edua na turaga ?
- Ni sa mai mate edua na turaga e sega ni vakayacori na tagi, era na yadrava tu na yago ni turaga ka na uvu talega na davui me i vakaraitaki ni nodra vakalolositaka nakena sa mai vakacegu yani vakadua na nodra turaga. Ko ira na yadrava tu ogo na yago ni turaga sa kedrai cavuti tu na Bati. Eratou na dau tukuna na ka meradau vakayacora na tikö e vale ni so mate. Eke e vaka-

Cont'd Page 5.

- tabui tale ga na vakasausa vata veilakoyaki vakaveitalia e loma ni koro. Eratou sa na rawa talega ni totogitaka edua kevaka e sega ni muria na ka eratou tukuna. Niratou sa tukuna ga kua na dredre kena balebale me kua sara ni dua e dredre. Kevaka eratou tukuna mai ni dabe sobu era kena i balebale meda dabe era, e dodonu talega meda vakarorogo veiratou. Sai ira ogo na Bati ka ra dau yadrava tu yago ni mate. Ko iratou talega na Bati ogo eratou na qai dau wase ena yau tiko talega na kedratou magiti. Okoya gona e sega ni dodonu ~~ve~~ kina veikeda meda dau sega ni muria na nodraotu vosa na Bati. Na Bati sai ira ka dodonu meda dau vakarogogo vinaka sara vua.

+ +